

# РЕАЛІЇ ОСВІТИ: ОСОБИСТІСТЬ ПЕДАГОГА ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID 19

**Матохнюк Людмила Олександрівна,**

доктор психологічних наук, доцент

завідувач кафедри психології

КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»

м. Вінниця, Україна

**Браніцька Тетяна Ромуальдівна,**

доктор педагогічних наук, доцент

завідувач кафедри психолого-педагогічної освіти та соціальних наук

КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»

м. Вінниця, Україна

**Актуальність проблеми.** У сучасному світі інформаційних технологій, значна частина людського життя проходила у віртуальному просторі. Діяльність в Інтернет середовищі, включаючи спілкування та обмін інформацією, було цілісним процесом і невід'ємною складовою життя молодого покоління. Для них Інтернет – середовище являло собою свого роду носієм інформації та культури. Пандемія COVID-19 спричинила значні зміни у всіх сферах життєдіяльності людства та території всього світу. Інформаційні технології активно використовувалися у повсякденному, професійному, а отже і освітньому житті більшістю людей планети ще до пандемії COVID-19.

**Мета.** Розкрити основні труднощі з якими стикається освітянин під час роботи з використанням дистанційних технологій, представити структурно-функціональну модель інформаційної компетентності особистості, представити результати дослідження.

**Виклад основного матеріалу.** Необхідність застосування комп'ютерної техніки в освітньому процесі регламентовано нормативно-правовою базою. Відповідно до закону про освіту Стаття 1. зазначено, що «освітня діяльність - діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або

неформальній освіті...» [1]. Освітня діяльність організована таким чином, що використання ІКТ як допоміжного засобу, допоміжного навчального ресурсу можливе локально в різних сферах діяльності навчального закладу: освітній діяльності; управлінській діяльності; методичній роботі, психологічній роботі та ін. Мова йде про те, що освітяни мають досвід роботи в Інтернеті, використання комп'ютерних технологій. Наприклад, для пошуку інформації використовують спеціальні пошукові сервіси, які акумулюють інформацію з різних електронних ресурсів та представляють її у вигляді рандомізованого списку користувачу; для організації своєї роботи використовують сервіс Google Calendar, який дає можливість влаштовувати зустрічі, ділитися змістом подій з учнями, колегами, друзями; для проведення найпростіших опитувань, соціологічного вивчення вибірки використовують сервіс Google Forms, який дає можливість автоматизувати процес анкетного опитування та ін. Разом з тим у процесі роботи освітяни усвідомлювали, що програмне забезпечення – це лише засіб, який автоматизує деякі ланки роботи і не зможе виконати усю роботу від початку до кінця.

Комп'ютерні технології з'явилися з метою полегшення вирішення певних завдань, а не для того, щоб їх ускладнити. Деяка частина старших людей розцінює комп'ютерні технології які навпаки не полегшують роботу а скоріше утруднюють. Їх розвиток настільки стрімкий, що користувачу важко швидко пристосуватися до нових функціональних можливостей, які можуть не полегшувати життя, а навпаки – утруднювати. В той же час молодь на «ТИ» з сучасними технологіями. На сьогоднішній день комп'ютерні технології використовуються у більшості професій, оскільки у них криється основна функціональна перевага, що дозволяє підвищити продуктивність праці за рахунок автоматизації різноманітних завдань або окремих їх елементів. «Хмарні технології» постійно розвиваються, тому цей матеріал є актуальним лише на перші пару років. Головне займатися активним освоєнням тих програмових продуктів, які постійно з'являються на ринку. Основний акцент робився на тому, що комп'ютер не зробить за освітян основної роботи, а є лише допоміжним засобом.

На базі КВНЗ «Вінницька академія непервної освіти» серед слухачів проведено дослідження та встановлено, що серед інформаційно-комунікаційних технологій, що їх використовують педагоги у навчально-виховному процесі, є такі: програмні продукти навчального призначення – 21 %; предметні програми – 33 %; тестові програми – 19 %; інтерактивні дошки – 5 %; Інтернет ресурси (освітні веб-сайти) – 23 %; інше – 0 %. Що стосується офісних додатків Microsoft Office, які найчастіше використовуються, то до них можна віднести Microsoft Office Word – 46 %, Microsoft Office Excel – 17 %, Microsoft Office PowerPoint – 37 % [149].

Також виявлено, що освітяни мають низку труднощів, про що зауважили 74 % опитаних респондентів. Серед найбільш розповсюджених з них можна виділити низький рівень знань роботи з офісними додатками Microsoft Office Excel, PowerPoint, тут мова йде про грамотний набір тексту з дотриманням відповідних правил; роботи та пошуку інформації в Інтернеті (незнання сайтів, невміння аналізувати доменне ім'я); роботи з ППЗ (Advanced Grafer); невміння створення сайту та блогу викладача; усунення несправностей та технічних збоїв (звернення до вчителя інформатики) тощо.

Окрім цих, є ще такі психологічні труднощі: невпевненість у собі своїх силах, низька мотивація до роботи з ІКТ, нервові зриви, фізична втома, перевантаження, побоювання «зробити щось не так», відчуття «не сприйняття учнями матеріалу» тощо. Названі причини можуть призвести до емоційного й професійного вигорання, невпевненості у своїх силах, до психічних і фізичних захворювань та ін.

Постає питання «Яким має бути сучасний вчитель, освітянин? Що означає інформаційно компетентний, але з позиції не знань умінь навичок а з позиції особистості Яка це має бути людина, яка особистість?». Тут з'являється нове поняття Нова структура особистості, нова людина яка здатна швидко реагувати на виклики сучасного інформаційного суспільства.

Даючи відповідь на ці запитання було запропоновано структурно-функціональну модель інформаційної компетентності особистості [2].

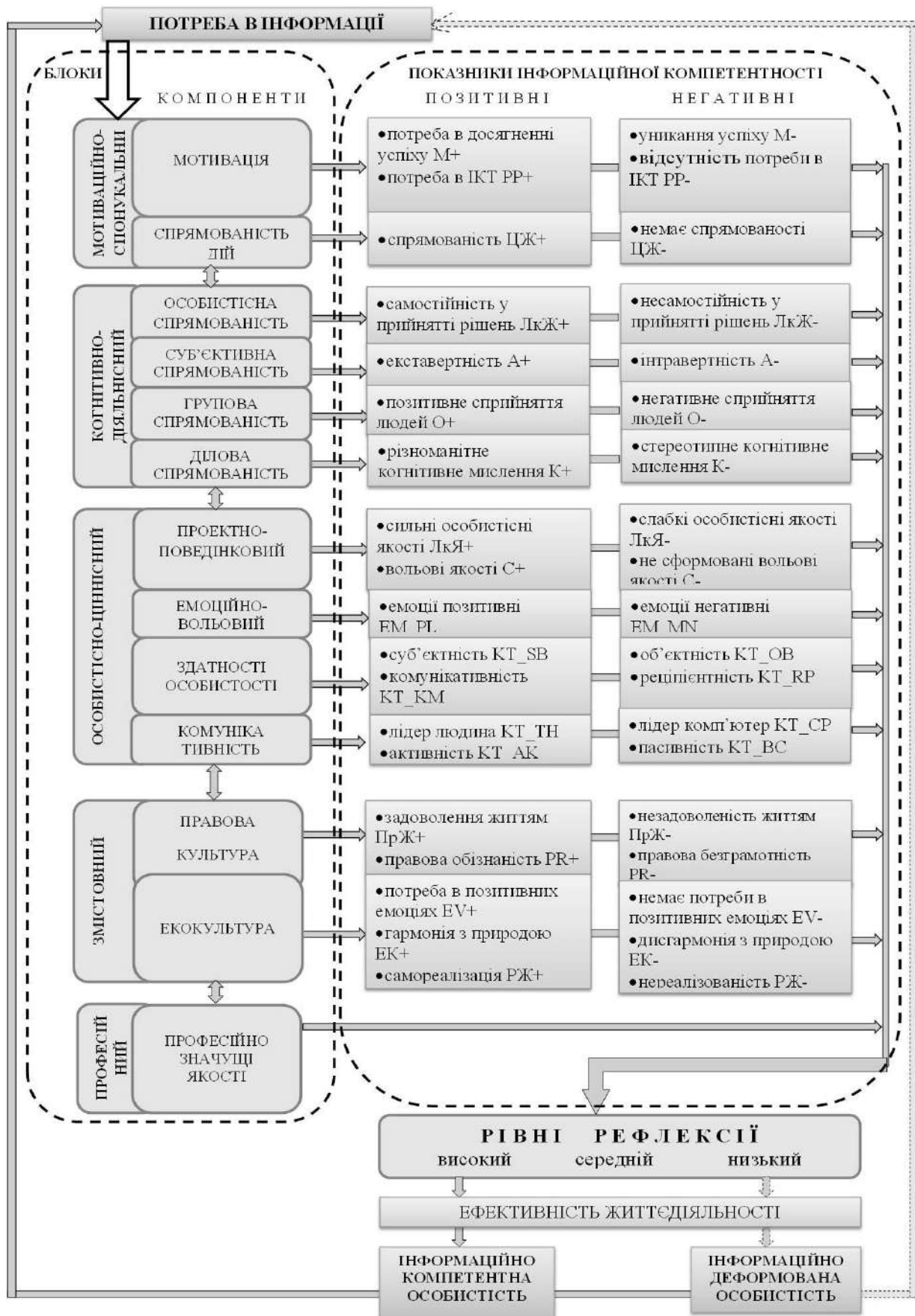


Рис. 1 Структурно-функціональна модель інформаційної компетентності особистості

Погоджуємося з думкою В. Шафранової щодо того, що професія педагога належить до професій за ознакою необхідності постійної рефлексії. Наявність рефлексії передбачає вміння аналізувати, усвідомлювати свої властивості, особистісні якості, пізнавати себе, корегувати свою поведінку та спосіб свого життя (М. Дьяченко, Л. Кандилович та ін.). Ураховуючи результати дослідження В. Роменця, А Фурмана, вважаємо, що рефлексія – це явище післядії, у якій виражається сутність діяння. Здатність освітянина, педагога до рефлексії поєднує особливості поведінки та її вміння управляти своїми вчинками.

Відповідно до вимог психометрики розроблено тест-опитувальник «Інформаційна компетентність особистості».

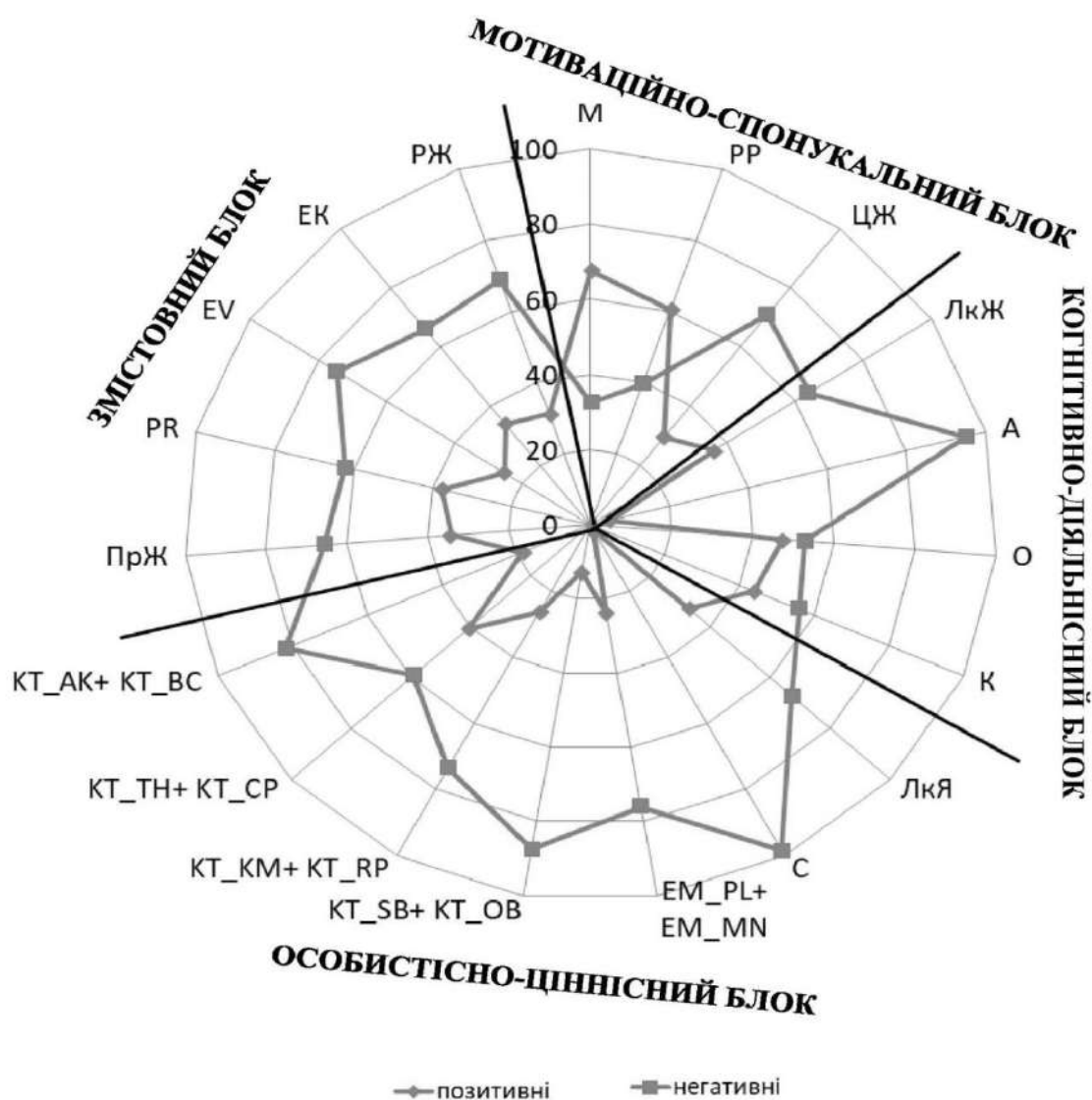


Рис. 2. Показники інформаційної компетентності особистості

Розроблена методика містить шість шкал: мотиваційну, когнітивну, проектно-поведінкову, емоційно-вольову, екологічну, правову.

Дані рис. 2 засвідчують, що результати позитивних показників, які відповідають за інформаційно компетентну особистість знаходяться в діапазоні між середнім та низьким рівнем, за винятком емоційно-вольового показника та оцінки сприйняття інших людей, знаходиться ближче до високого рівня.

Переважають негативні показники, які відповідають за інформаційно деформовану особистість в особистісно-ціннісному блоці, що пов'язано з особливостями процесів спілкування в умовах використання інформаційних технологій, у тому числі й Інтернету.

Це можна пояснити тим, що більшість освітян не бажають адаптуватися до зростаючих потоків інформації задля своєї інформаційної безпеки і захисту інформації, застосовувати сучасні винаходи науково-технічного прогресу тощо.

Результати дослідження рівня інформаційної компетентності особистості засвідчили, що середній рівень інформаційної компетентності мають 59,38 % респондентів, а у 40,62% учасників експерименту виявлено недостатній рівень її розвиненості, тобто наявність в останніх лише початкових компетентностей щодо роботи з інформацією (писати, читати, переказувати, узагальнювати) та психологічних якостей й здібностей, необхідних для цього.

Інформаційна культура вчителів є складовою загальної та професійної культури, складним особистісним новоутворенням, яке охоплює інформаційну компетентність, ціннісні орієнтації, мотиви та зразки діяльності в інформаційному середовищі, особистісні здібності, якості та характеристики. Інформаційна культура є основою професіоналізму вчителя, показником успішності його професійної діяльності.

Результати дослідження інформаційної культури освітянин засвідчили, що серед них немає осіб, що мають високий рівень. До середнього рівня відносяться 82 % респондентів. Для цієї категорії досліджуваних характерний базовий рівень сформованості компетенцій у структурі інформаційної компетентності, епізодичне уявлення про сутність інформаційної культури, неналежна готовність до застосування ІКТ; недостатня професійно-

інформаційна спрямованість, епізодична інформаційна активність, нестійкість мотивів й установок щодо професійно-інформаційного самовизначення.

Виявлено, що 18 % досліджуваних мають недостатній рівень сформованості інформаційної культури, який характеризується наявністю лише елементарних компетенцій у роботі з інформацією (писати, читати, переказувати, узагальнювати) та психологічними якостями й здібностями, необхідними для цього. Більшості критеріїв інформаційної культури та її функцій не виявлено.

Отже, ІКТ засоби, які начебто призначені для полегшення роботи, у дорослих людей (вчителі ЗСО) викликають технічні труднощі, що в свою чергу призводить до психологічних проблем, а у молоді (учні ЗСО) навпаки, технічних труднощів не виникає але психологічні проблеми можуть бути (Інтернет залежність).

Освітній процес з приходом пандемії COVID-19 набув нового формату. Це є викликом як для вчителів, так і для батьків і учнів.

Як показала практики, формат отримання освіти з використанням технології дистанційного навчання можуть проводитися із здобувачами освіти в синхронному або асинхронному (опанування матеріалом з розривом в часі). Отримання навчальних матеріалів, спілкування між суб`єктами дистанційного навчання під час навчальних занять, що проводяться дистанційно, може забезпечуватися передачею відео-, аудіо-, графічної та текстової інформації в синхронному або асинхронному режимі. Вчителям надано можливість самостійно обирати серед найбільш поширених платформ Adobe, Zoom, MOODLE, Google групи, Google class, Microsoft Office 365, так і інші. Це є першим, найпотужнішим, викликом для педагогів. Необхідно не тільки обрати платформу для роботи, а й опанувати її, навчитися в ній працювати, розуміти як дана платформа працює з позиції вчителя і з позиції учня. Навчитися застосовувати її в найкоротші терміни та навчити свої учнів роботі в обраній платформі.

Наступним викликом для учасників освітнього процесу є доступ до Інтернету. Не у всіх вчителів та й учнів є можливість навчатись дистанційно. Є

люди які під час епідемії COVID-19 вирішили тимчасово перебраться з міста у село щоб уникнути інфікування. Але не у всіх селах є доступ до Інтернету, відсутні зони покриття, в районних центрах часті перебої зі світлом та Інтернетом. Є сім'ї де двоє дітей, а комп'ютер один, а ще й батьки дистанційно працюють. Також не у всіх є обладнання для дистанційного навчання, або воно застаріле, з яким важко працювати, виконувати домашнє завдання, або взагалі працювати.

Для освітян це не просто новий досвід провести урок чи лекцію, практичне чи майстер-клас, провести нараду з використанням дистанційних технологій, це суттєво новий виклик реалії, оскільки в усіх цих типах взаємодії величезну роль відіграє зворотній зв'язок з аудиторією, яка дозволяє в реальних умовах миттєво зчитувати реакцій аудиторії, її емоції і від того залежать наступні кроки, дії. Адже під час навчального заняття (в синхронному режимі) виключені мікрофони щоб зняти зайвий шум, відключені камери, щоб звільнити трафік, ці всі складові не дозволяють зрозуміти на скільки усвідомлений матеріал, в яких моментах є прогалини, що необхідно пояснити додатково.

Студенти та школярі не сприймають належним чином інформацію яка подається, оскільки теорію вони можуть прочитати самостійно, розібратися з нею за допомогою вчителя, але не набудуть основ практичного застосування, розвитку життєвих компетентностей. Учням початкових класів необхідно набувати навички спілкування з однолітками, освоювати правила поведінки в соціумі. Вдома, сидячи постійно за комп'ютером чи іншими гаджетами, цих навичків вони не здобудуть.

В освоєнні навчального матеріалу велика роль покладена на батьків, які не є педагогами. Вони не мають необхідних знань, навичків з методики викладання певних предметів, відповідно не зможуть правильно розказати і правильно донести до дитини, ті чи інші теми уроків, як це вміють вчителі, з багаторічним досвідом роботи.

Це все є свідченням того що більшість шкіл, вчителів, батьків, дітей були неготовими до викликів реалії. Вчителі повинні вміти працювати з



використанням дистанційних технологій, якісний Інтернет має бути у найвіддаленішому селі, а батьки контролювати якість освіти власних дітей.

Разом з тим пандемія Covid 19 показує, що такий формат навчання та спілкування цілком можливий. В цьому випадку стрімкий розвиток набула інформаційно-цифрова компетентність. Це певною мірою залежить від особистості вчителя особистісних якостей, тому що саме від їх рівня залежить розвиток інформаційної компетентності учнів, молоді, дорослих членів суспільства.

**Висновок.** Однак наявні досі дослідження все ж таки демонструють що якість освіти, результативність більшою буде там де присутнє очне, живе спілкування там, де воно відбувається напряду, де ми «включаємо» всі доступні нам засоби, канали та інструменти поширення та отримання інформації. Тож, одним з викликів буде новий пошук балансу між віртуальним та реальним спілкуванням, роботою, взаємодією.

При новій організації ми будемо швидко шукати замітники – щось треба буде зайвий раз перепитати, на щось витратити значно більше часу, набити купу гуль, залишитися незадоволеним собою, знов і знов прокручувати в голові свої помилки і, зрештою, сформуванати досвід.

### **Література:**

1. Закон України Про освіту <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Матохнюк, Л. О., & Матохнюк, Л. А. (2019). *Психологія інформаційної компетентності особистості (генеза онтологічного розвитку)* (Doctoral dissertation, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені КД Ушинського»)